

ლიტერატურათმცოდნეობა

ვედი აშკაროღლუ
არდაპანის სახელმწიფო უნივერსიტეტი/თურქეთი
დოქტორი, ასისტენტ-პროფესორი

„ბუზების ღმერთი“: ადამიანის ცნების განმარტება და დიქტატორული ხანის რეალისტური ზღაპარი

აბსტრაქტი

„ბუზების ღმერთი“ ინგლისელი მწერლის უილიამ გოლდინგის ანტი-უტოპიური ნაწარმოებია, რომელშიც აღწერილია უკაცრიელ კუნძულზე მცხოვრები 5-12 წლის ასაკის ბავშვების ცხოვრება. ნაჩვენებია, ადამიანის პრიმიტიული მხარეების გამოვლენის თავისებურებები. რომანის გმირებად ბავშვების შერჩევა ექსპერიმენტატორული მეთოდის საშუალებით ცივილიზაციისა და მისი ნორმებისგან, სწავლებისგან, აღზრდისგან, სოციალური ნორმებისგან დაშორებული ადამიანის შიშველი ბუნების გამოვლენას განაპირობებს. უკაცრიელი კუნძული მნიშვნელოვანია გარე ფაქტორების ზემოქმედებისგან შორს, პრიმიტიული მისწრაფებების უკეთესად გამოსავლენად. სტატიაში განხილულია ადამიანის ცნების შესახებ არსებული თეორიები, გაანალიზებულია ცივილიზაციისგან შორს მყოფი ადამიანის გავლურების საკითხები. კვლევის შედეგად დასტურდება, რომ კანონების, მორალური ნორმების, სოციალური წესრიგის გარეშე არსებულ სამყაროში ადამიანის ბუნებაში იღვიძებს და ვლინდება პრიმიტივიზმი. ასეთი საკითხის შერჩევა აქტუალურია ჩვენს რეგიონთან ახლოს მდებარე გეოგრაფიულ არეალში მიმდინარე ძალადობისა და სიძულვილის უფრო უკეთ აღსაქმელად.

Vedi Ashkaroglu

LORD OF THE FLIES: A NARRATIVE OF HUMAN ESSENCE AND THE REALISTIC STORY OF THE DICTATORSHIP AGE

Abstract

Lord of the Flies is an anti-utopic (dystopic) novel by the English author William Golding, who wrote about how human's primitive aspect can peep out by portraying kids whose ages vary from 5 to 12 on a deserted island. That kids are chosen as the characters of the novel makes it possible to observe in an empirical way the human nature in its nakedness far away from civilization and what it offers with its norms, education and social institutions. The island, as a space, is significant for it offers a clear vision of how primitive instincts can appear when there is no outside interference. In our article, first we have

made a theoretical discussion on primitive aspect of humans and then analysed how they might become savage in a setting away from civilization. In our analysis, we have found out that human nature is likely to transgress into savagery in a setting devoid of laws, moral norms and social institutions. The reason why we have chosen such a topic is directly related to a need to better understand the recent devastating violence and hatred, which ravage our world and close geography in particular.

საკვანძო სიტყვები: „ბუზების ღმერთი“, ძალადობა, პრიმიტივიზმი, ადამიანის ბუნება.

Key Words: *Lord of the Flies*, Violence, Savagery, Human Nature

„ბუზების მეფე“ უილიამ გოლდინგის რომანია. მას უცნაური სახელი აქვს. თხზულებაში განხილულია ხალხში გავრცელებული ტერმინები „ღმერთი“, „რწმენა“, „სარწმუნოება“, „სიკეთე“. იგი უფრო ადრე დაწერილ უტოპიურ რომანებში – „მარჯნის კუნძული“, „რობინზონ კრუზო“ – წარმოდგენილ განათლებულ და ცივილიზებულ ადამიანთა სპეციფიკის საპირისპიროდ ანტიუტოპიურ რომანს წარმოადგენს. რომანში ასახული დროც კი პესიმისტურ წარმოდგენებზე მიგვანიშნებს. თორმეტი წლის ექვსი მოზარდი თვითმფრინავით მოგზაურობს. თვითმფრინავს მესამე მსოფლიო ომის (ან ატომური ომის) დროს მტერი ჩამოაგდებს. ბავშვები მოხედებიან ცივილიზაციისგან ძალიან შორს, უკაცრიელ კუნძულზე. ზრდასრულთაგან მათ არავინ ახლავთ. ბავშვები იძულებული ხდებიან რამენაირად თავი გაიტანონ და ცოცხლები დარჩნენ. იმედოვნებენ, რომ მათ გადაარჩენს გემი, რომელიც კუნძულთან ახლოს ჩაივლის. უილიამ გოლდინგი სპეციალურად ირჩევს კუნძულს და მოზარდებს წარმოდგენების შუაგულში ათავსებს. მისი სურვილია დაინახოს, თუ როგორ მოიქცევიან ყმაწვილები იქ, სადაც არ არის სოციალური ნორმები, რწმენა, ეთიკა და კანონები. როგორც ჩანს, მწერალმა საგანგებოდ შეარჩია ბავშვები და შეეცადა მკითხველისათვის ეჩვენებინა ადამიანის სუფთა სახე. ადამიანის სულის სიღრმეში არსებული სიმართლე.

რომანში აღწერილი გეოგრაფიული სივრცე ადამიანების ხასიათსა და განმასხვავებელ ნიშნებთან ერთად არის წარმოდგენილი. კუნძული სავსეა მცენარეებითა და ხილით. აქ არის შესანიშნავი კლიმატი, უხვადაა წყალი. კუნძული შეიძლება სამოთხედ წარმოვიდგინოთ. მნიშვნელოვანია იმის

პასუხი, თუ როგორი ხდება ცივილიზაციასა და ქცევის ნორმებს დაშორებული ადამიანი. კუნძული ბავშვების საქციელს და სმითხისეულის მსგავს სახეს საპირისპიროდ – ჯოჯოხეთად აქცევს. ჭკუა და საღი აზრი გადაიქცევა მდაბიო ხასიათად. მშვიდობისა და შერიგების ადგილს მტრობა და ტირანია იკაავებს. სიცოცხლისაკენ სწრაფვა და სურვილი მკვლელობის მოტივთან ჭიდილში მარცხდება. ტირანული და ძალადობრივი მმართველობის წინაშე თანასწორობა და თანაზიარობა ნადგურდება. საზოგადო ინტერესები პიროვნულს ეწირება. პირველყოფილი ადამიანის ბუნება მთლიანად მიშველდება და ეთიკური ნორმები ფორმალურ ხასიათს იძენს. რწმენა ძალადობის ლეგიტიმურ საშუალებად გადაიქცა. სიკეთე ადამიანზე გადაცემული სიგიჟის პერანგის სახედ მოჩანს. ბოროტება კი ადამიანის შეუცვლელი, უნივერსალური რეალობაა. ჩვენი აზრით, რომანში „ბუზების ღმერთი“ ადამიანი პესიმისტური თვალთახედვითაა წარმოდგენილი. ბავშვები მუდმივად ომობენ და ერთმანეთის განადგურება სურთ, რისთვისაც ძალადობას იყენებენ. ადამიანის მოდემის ძალადობა, ომის და ბოროტების მიზეზი, შეუძლებელია აიხსნას მარქსიზმის/კლასობრიობის პოზიციიდან. კაპიტალისტი არ არის მოგება-წაგების ან ეგზისტენციალიზმის პრობლემა. ძალადობა ადამიანის ბუნებაში არსებული შეუცვლელი თვისებაა.

რომანში წარმოდგენილ ძირითად თემებს შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია ადამიანის არსის გარკვევა. გოლდინგი იდეალური ადამიანის პროტოტიპს არ ასახავს. ცივილიზაციისა და ეთიკის არარსებობის პირობებში ადამიანი თავის პროტოტიპს თვითონ ხატავს. მწერალი სხვების საშუალებით წარმოგვიდგენს, თუ როგორი უარყოფითი ქცევის მოდელებს ავლენენ ადამიანები ერთმანეთთან ურთიერთობაში. „პიროვნული არსი“ ადამიანს ადამიანად აქცევს; თავად ცხოვრება კი ცხოვრების განმსაზღვრელ მოვლენათა შორის უმთავრესია. სოციალურ სფეროში სხვებთან ურთიერთობას განსაზღვრავენ ისეთი გრძნობები, როგორებიცაა „შიში“, „ყალბი რწმენა“, „ზიზღი“, „სიძულვილი“, „უკმაყოფილება“, „სიყვარული“, „გნება“, „გაუმაძღრობა“, „რწმენა“, „დახმარება“, „თანაგრძნობა“. ისინი ისეთ უარყოფით ქცევათა საფუძველში არ მოიაზრება, როგორიცაა „შურისძიება“, „დაცვა“, „უარყოფა“. ხოლო კონცეფციები: „სოციალური ურთიერთობის კოდეზი“, „სამართ-

ლებრივი სისტემა“, „სოციალური ქმედებები“, „განათლება“, „ხელოვნება“ მოვლენებს განსაზღვრავენ.

„ბუხების ღმერთი“ ადამიანში არსებული პირველყოფილი მოტივების წარმოშობასთან დაკავშირებულ პესიმისტურ სურათებს ხატავს. რომანის მოქმედი პერსონაჟი ბავშვების ასაკი ძირითად მახასიათებლებზე უფრო ბუნებრივად დაკვირვების საშუალებას იძლევა. ბავშვების ნაცვლად რომანის გმირები ზრდასრულები რომ ყოფილიყვნენ, შესაძლებელი იქნებოდა გვენახა გონების, ლოგიკის და გამოცდილების შედეგები. ბავშვები, ზრდასრულებთან შედარებით, უფრო ნაკლებად არიან ნაზიარები ცხოვრებას, უფრო ნაკლებად არიან ფორმირებული. ბევრი შემთხვევის წინაშე მათ უჭირთ მოქმედება საკუთარი მოტივაციის განსახორციელებლად. ამის გამო, რომანში, თემატური თვალსაზრისით, „იმედი (გლოვა)“, „შური“, „შიში“, „პრიმიტიულობა“ რეალურად არის დამუშავებული. სტატიის მიზანია „ბუხების ღმერთის“, როგორც სუბიექტის საშუალებით შეისწავლოს ადამიანის შინაგანი ხასიათის გამოვლენის თავისებურებები, ჩაწვდეს სოციალური და ფსიქოლოგიური თეორიების გათვალისწინებით ადამიანთან დაკავშირებულ საყოველთაო მოვლენებსა და გადაწყვეტილებებს.

ადამიანის არსი. პლატონის მიხედვით (1992), ონტოლოგიური თვალსაზრისით „არსი“ „რაიმე ობიექტის აბსტრაქტული ცნებაა“. ეს არის ფორმირებული და აღქმის ჩარჩოებში მოქცეული უნაკლო თვისება. თუმცა დაისმის კითხვა: არსობრივად უნაკლოდ ყოფნა სრულყოფილებად ჩაითვლება თუ ის დახურულია ცვლილებებისთვის? სრულყოფილება არ ნიშნავს სრულ სიკეთესა და იდეალურობას. უნაკლო ადამიანი, მთელი თავისი თვისებებით, არსობრივად სრულყოფილი ქმნილება არაა. პირიქით, დიალექტიკის პოზიციიდან, იგი მოგვევლინება დასრულებულად შემდეგი კონტრასტების საშუალებით: კარგი – ცუდი, პრიმიტიული – ცივილიზებული ან ემპათიური – ეგოისტური. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ქვეყანაზე არსებული ყველა დადებითი და უარყოფითი მხარეების გათვალისწინებით, ადამიანის არსი მოიცავს ყველა ზემოთქმულს. ისევ პლატონის მიხედვით (1992), თვალთ შესამჩნევი სხეულები მუდმივ დინამიკაში არიან. ამიტომ უცვლელი და წარმოსახვით უნაკლო ფორმები უნაკლოებისაგან შორს არიან. თუ სხეულები არ არიან სრულყოფილნი, მაშინ ადამიანის ფიზიოლოგიური მხარეც შორს არის სრულყოფილებისაგან. ადამია-

ნის ფიზიკური ნაკლოვანებები მის შინაგან ბუნებაზე მოქმედებენ. დაისმის კითხვა, ამ შემთხვევაში მოახერხებს თუ არა იგი, რომ მის არსში არსებული „კარგი“ „ცუდად“ მიიჩნიოს და „ცუდი“ კი „კარგად“? ბუზების მეფე ამ კითხვას უარყოფით პასუხს აძლევს. ადამიანში არარსებული რამ მის შეცვლას შეუძლებელს ხდის. ადამიანში გარედან, თვითნებურად ვერაფერი შეადწევს. ამის გამო ადამიანი შეიძლება იყოს კარგი ან ცუდი მხოლოდ მასში არსებული თვისებების მიხედვით. ადამიანი ხასიათიც იმის მიხედვით ყალიბდება, რომელი თვისებებია მასში მომეტებული.

ადამიანი სოციალურ ურთიერთობებს ამყარებს. საკუთარ თავს სხვა პიროვნებების კრიტერიუმებით აფასებს. საკუთარ თავს აღმოაჩენს და მიუღებელ თვისებებს იცილებს. სწავლობს ისეთ ქცევებს, რომელიც საზოგადოებაში მიღებულია. განსხვავებული სქესის, აღქმის დონის, ჩანაფიქრის, ინდივიდუბისა და ეთნოსისგან შემდგარ საზოგადოებაში შეუძლებელია ცალკე ტიპზე საუბარი. მნიშვნელოვანია არა ადამიანის ძალიან განსხვავებული ბუნება, არამედ მასში არსებული კარგი ან ცუდი კონტრასტის შერჩევა და მისი გადაქცევა ქცევის ნორმებად. მთავარი ამოსავალი წერტილი, რომელიც ჩანს რომანში „ბუზების მეფე“, არის ყველა ადამიანის არსის მსგავსება. ადამიანები შეიძლება ფიზიკურად, სულიერად და ქცევების მიხედვით განსხვავდებიან, მაგრამ მათ სტრუქტურას ერთნაირი არსი აქვთ. ერთგვაროვნების მდგომარეობაში ინდივიდებს საკუთარი შეფასების კრიტერიუმიც კი არ ექნებათ. საზოგადოებები კომპრომისის გარეშე არასტაბილურია. განსხვავებულს სხვა ეტიკეტს მიაკერებენ, გარიცხავენ, შეიძულებენ, შეიძლება მისი განადგურებაც კი მოისურვონ. მეორე მხრივ, შესაძლებელია ერთად ცხოვრებისა და საერთო აღქმის საფუძველიც შეიქმნას, ძალიან სერიოზული ადამიანური დამოკიდებულებები ჩამოყალიბდეს. განსხვავებული აზრები ახალ აზრებს წარმოშობს და ცივილიზაციას ავითარებს. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ერთი საზოგადოება, რომელიც სხვადასხვა ნაწილებისგან შედგება, კონფლიქტისკენ არ უბიძგებს. ადამიანების ცივილიზაციის დონე ეთნოცენტრული და ჰომოცენტრული მოსაზრებების მიხედვით იცვლება. თუნდაც ერთსა და იმავე საზოგადოებაში, ნგრევით ან შენებით, გარიცხვა-გაუცხოებით ანდა თავისიანად მიღებით მშვიდობიანი საზოგადოების ჩამოყალიბება შესაძლებელია. ადამიანის

ცივილიზაციის დონე დამოკიდებულია საზოგადოების ზოგად-ჰუმანური აზროვნების უნარზე.

„არსი“ არ უნდა განვიხილოთ როგორც მხოლოდ მატერიალური მოვლენა. ადამიანს მატერიალურად განასხვავებს, უპირველეს ყოვლისა, „ცნობიერება“. ადამიანი თავის ქცევებს გარკვეული მიზნისკენ მიმართავს. მას აქვს უნარი, იცოდეს, თუ რომელი ქცევა რა შედეგს მოუტანს, ან საიდან ნახავს სიკეთეს ან ზარალს. სწორედ ასეთ განსაკუთრებულობას თუ ვუწოდებთ „ცნობიერებას“, მაშინ მატერიალურის „არსს“ ადვილად განვასხვავებთ ადამიანში არსებული „არსისგან“. ედმუნდ ჰუსერლის მიხედვით, არსი იდეალია. „თუმცა, იდეალი (არსი) არის ცნობიერების სასურველი მიზანი“, და ამის გამო „არსი არის ლოგიკა“ (ჰუსერლი, 2002: 38). ლოგიკა, ადამიანის მოდგმას ერთად ცხოვრების ვალდებულების გამო იძულებს დათრგუნოს თავის თავში არსებული უარყოფითი თვისებები და უზრუნველყოს გონიერების შესაბამისი ჰარმონია. იდეალური მხოლოდ მაშინ მიიღწევა, როდესაც მისაღებია განსხვავებები და საერთო მიზნებისთვის, მომავლის შესაქმნელად გონიერებაზე დაფუძნებული მექანიზმებია შექმნილი.

მეტაფიზიკურად „არსი“ „სულს“ უტოდება. ზოგიერთი ეგზისტენციალისტი მიიჩნევს, რომ ინდივიდში სული მხოლოდ მისი დაბადების შემდეგ ჩაისახება. ისინი იცავენ თეორიას, რომ ადამიანები სულიერად ცხოვრებისეული გამოცდილების მიღების შემდეგ ვითარდებიან. კიერკეგორის მიხედვით, „არსია“ „ბუნება“ და არ არსებობს ე.წ. „ადამიანის ბუნება“, რომელიც განსაზღვრავს ადამიანის ქცევებს და მის მდგომარეობას. „არსი თავდაპირველად ჩნდება და შემდეგ ხასიათს იღებს“ (თაშდელენი, 2004: 38). კიერკეგორის მოსაზრებები თითქმის არ შეესაბამება „ბუზების ღმერთში“ ასახულ ეგზისტენციურ პოზიციებს. ადამიანი ყალიბდება საზოგადოებაში არსებული პირობების ზეგავლენით. თუმცა, როგორც მასლოვის საჭიროებების იერარქიაშია აღნიშნული, უპირველესად, იძულებულია იცხოვროს. საბოლოო ეტაპზე შეუძლია იცხოვროს თავისი ღირებულებების მიხედვით. ცხოვრების აუცილებლობა, გონიერადაც რომ მოიქცეს, ადამიანის კონკურენტულ/ველურ და დამანგრეველ თვისებებს გამოვლენის საშუალებას აძლევს. სასიცოცხლო პირობები სურვილის შემთხვევაში მთელი ცხოვრების მანძილზე ადამიანის პრიმიტიულ ეგოიზმს გამოვლენის საშუალებას არ მისცემს და იქნება ისე

წყნარად, როგორც ქვესკნელის მდინარეები. მაგრამ, თუ საშიშროებას იგრძნობს, მისი არსებობის წინააღმდეგ მიმართულს, ეს მდინარეები ღვარცოფად გადაიქცევა, გაანგრევს ქვესკნელს და საკუთარ თავს გამოავლენს.

უნ პოლ სარტრი, როგორც უფრო მატერიალისტი და სკეპტიკური ეგზისტენციალისტი, უარყოფს ყოველგვარ „მეტაფიზიკურ არსს“, ანუ სულის კონცეფციას. ის მიუთითებს „არსსზე“, როგორც მხოლოდ „ყოფნის კონცეფციაზე“. ამის გამო, ეგზისტენციალისტური მჭევრმეტყველების დროს „არსი“ გამოიყენება ყველანაირი „ფიზიკური“ კონცეფციის ნაცვლად. ადამიანის პიროვნება და მიზნები შესაძლებელია მოისპოს, შეიცვალოს, განვითარდეს და გასაიდუმლოვდეს კიდევ. „ყოფნა“ თავისი არსებობის მანძილზე ზემოქმედებას განიცდის და საკუთარი „არსის“ შეცვლა ახასიათებს (თაშდელები, 2004: 43). მაგრამ, თუ „არსი“ ფიზიკური განზომილებაა, მაშინ რატომ ეხვევა ადამიანი სხვადასხვა სულიერ ფორმებში? გარე პირობები ადამიანის სულიერ მდგომარეობაზე ზემოქმედებენ. მაგრამ ზემოქმედება მიიღება, ძირითადად, საკუთარი არსებობის გადასარჩენად. მეორე მხრივ, გარე ფაქტორები ადამიანს „ხელახლა აზრებენ“, მხოლოდ ხელს უწყობს სიღრმეში არსებული პრიმიტიული ბუნების წარმოჩენას.

თუ „არსი“ არის „შეგნებული მიზანი“ და „ლოგიკა“, მაშინ ჩვენი საქციელით განსაზღვრული „მიზნები“ რომელი „ლოგიკის“ კრიტერიუმებით უნდა შევაფასოთ, „დადებითად“ ან „უარყოფითად“? განსხვავებული ადამიანები განსხვავებულ ქცევებს დადებითად აფასებენ. სხვა საზოგადოებები „დადებითად“ შეფასებულ ზოგიერთ ქცევას „უარყოფითად“ აფასებენ. როგორ შეიძლება შეფასდეს ერთი და იგივე ისტორიის მქონე საზოგადოების წევრების მიერ „დადებით“ და „უარყოფით“ აღქმას შორის განსხვავება? ასეთ დროს სხვადასხვა საზოგადოებებში განსხვავებული რწმენის, სარწმუნოების, ტრადიციის, სამართლებრივი სისტემის, სხვა იურისდიქციის და ა.შ. წარმოშობა გარდაუვალია. თუ ერთსა და იმავე ქუჩაში, ერთნაირ ფიზიკურ, გეოგრაფიულ და სოციალურ გარემოში გაზრდილ ორ ადამიანსაც კი განსხვავებული აღქმა აქვს, მაშინ დაისმის კითხვა, ადამიანის არსიც ინდივიდსა და ინდივიდს შორისაც განსხვავებულია? სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ადამიანის „კლასიფიცირების“ ინიციატივები, ამ ინიციატივებში დაბუდებული „უნივერსალურობის პრინციპები“ ფუჭი

მცდელობებია? ასეთ შემთხვევაში უნივერსალურობის ფასეულობები აღარ იარსებებს. უნივერსალურობის სამართალი დაშორდება თავის ფუნქციას. ხელოვნება და ლიტერატურა განყენებულად დარჩება და ვერ მოახდენს ზემოქმედებას. ფსიქოლოგიის, სოციოლოგიისა და ფილოსოფიის შედეგები თავის კანონიერებას დაკარგავს. შეუძლებელი გახდება ადამიანებს შორის კვალიფიციური კონტაქტის დამყარება. კაცობრიობა ერთი ქაოსიდან მეორეში გადასვლისას კატასტროფულ მდგომარეობაში აღმოჩნდება.

ადამიანი კეთილია თავისი არსით? ბოროტება ადამიანს საფუძველშივე უდევს? საზოგადოებები ადამიანის პრიმიტიულობას ანეიტრალდებენ? განა საგანმანათლებლო დაწესებულებები და სწავლების სხვადასხვა ხერხები სამოქალაქო აქტივებს ქმნიან? თუ შექმნილი კანონებით გათვალისწინებული სასჯელები ადამიანის თავზე დაკიდებული დამოკლეს მახვილია? ადამიანი თავისი ბუნებრივი მოთხოვნილებების შესაბამისად ცხოვრობს, თუ იძულებულია საზოგადოებას დაეთანხმოს ან მას სასჯელის შიშით შეეგუოს?

გოლდინგი ცდილობს, თავის რომანში „ბუხების მეფე“ ყველა ამ კითხვას გასცეს პასუხი. იგი ნათელს ჰყენს ადამიანების ე.წ. „თავიდან მოშორების“ ბნელ თვისებებს, რომლებიც სასარგებლო თვისებების ადგილს იკავებენ. ადამიანის მიერ ბნელ ორმოში ჩამარხულ საშინელ საიდუმლოებებს შეუფარავად ამხელს. მიუთითებს იმაზეც, რომ ადამიანის ბოროტების დანახვისას იგი ვერ ხედავს „არსს“. გოლდინგის მიხედვით, პრიმიტიული/ბარბაროსული ადამიანური არსი სასიცოცხლო მოვლენაა. თუმცა მის საპირისპიროდ არსებული ცივილიზებული ადამიანური არსიც რეალობაა. ადამიანთა და საზოგადოებების ხასიათის მიხედვით კლასიფიცირება დამოკიდებულია იმაზე, თუ ვინ შეირჩევა.

ადამიანის პრიმიტიული ბუნება. რომანში აღწერილი ბუნების ნაწილში ცივილიზაციასთან დაკავშირებით არაფერია თქმული, ამისი მცირე მინიშნებაც კი არ გვხვდება. ბავშვები შორს არიან მორალური, ტრადიციული, სარწმუნოებრივი აღზრდისა ან სამართლებრივი სწავლებისაგან თუ ვალდებულებებისაგან. მათ წინაშე არ არსებობს რაიმე მიმართულება, ისინი თავიანთი ძალების და ბუნებრივი სტრუქტურის მიხედვით გადაიქცევიან ინდივიდებად. ერთი მხრივ, ისინი იწყებენ ბუნებრივი (და პრიმიტიული) ეგი-ს ძებნას და მის გარკვეული

სახის კონტროლს. თუმცა „ბუნებრივი მე საკუთარ თავს ემოციურ ასპექტში, სენსუალური მოთხოვნების შესაბამისად, სიამოვნების მამებარი ეგოისტის კვალობაზე წარმოაჩენს. ასეთი ცხოვრების წესი მას ამორალურს ხდის“ (თაშდეფენი, 2004: 19). ამის გამო ბავშვების ბუნებრივი ეგი თავდაპირველად სამართლიანი და რაციონალურია. ერთი არჩევანით მეთაურად აირჩევა ვინმე რაღფი. დამყარდება ერთგვარი დემოკრატიული წესრიგი, სადაც სიტყვა ყველას ეკუთვნის და სხვის აზრს პატივს სცემენ. მაგრამ, გარკვეული დროის შემდეგ, პიროვნებები მიხვდებიან თავიანთ პრიმიტიულ მხარეებს. პიროვნებებს, განსაკუთრებით რაღფის და ჯეკის მომხრეებს შორის მსოფლმხედველობასა და ცხოვრების წესებთან დაკავშირებით განსხვავება გაჩნდება. ეს განსხვავება ორი საზოგადოების სხვადასხვანაირი ქცევების დაპირისპირებასთან ერთად მოკლე ხანში ძალისმიერ დაპირისპირებად გადაიზრდება. ფიზიკურად უფრო ძლიერი ჯეკი და მისი მომხრეები რაღფის, ღორუკას და ტყუპების მომხრე უმცირესობაზე უპირატესობას მოიპოვებენ. ერთ-ერთი გმირი ჯეკი, რომელიც „ბუზების ღმერთში“ ბოროტების სათავეში დგას, ზოგჯერ თავის ნებაზე ჩადენილი დამანგრეველი საქციელის შედეგების გამო თავს ცუდად გრძნობს. მაგრამ მისი სურვილი – სისხლი დაღვაროს, ინადიროს, სხვები დაიმორჩილოს და მართოს, თითქმის დაუძლეველია. პრიმიტიული სურვილების განხორციელებისას ვერათარ უხერხულობას ვერ გრძნობს.

რომანის კიდევ ერთი მოქმედი პირია როჯერი, რომელიც თავიდან მნიშვნელოვანი ფიგურა არაა, გაურკვეველი მიზეზის გამო ჯეკის „ტომში“ გაერთიანდება. გარეულ ღორზე სანადიროდ გასვლის შემდეგ, წამებისა და მოკვლის დიდი სურვილი გაუჩნდება. როჯერი ჯ. **ქეროლის** მიერ აღწერილი ურწმუნობის შედეგია. „რწმენის დაცემის პირველი შედეგი შურია. მეორე შედეგი – საკუთარ თავზე ზრუნვა, ანუ „მე“ – მე და ჩემი სიამოვნების ფილოსოფია“ (ქეროლი, 1999: 116). დროთა განმავლობაში როჯერი იწყებს „მედ“ გადაიქცეს და ეძებს სიამოვნებას. ეს ძიება როჯერის (და საზოგადოდ, ადამიანის) ყველაზე პრიმიტიული ხასიათის სისხლის დაღვრისა და წამების მოტივად გადაიქცევა. იგი „ტომში“ ძალით გაწევრიანებულ ტყუპებს აწამებს, „ღორუკას“ სიკვდილის მიზეზი ხდება. რომანის დასაწყისშიც კი, ზღვის პირას ნიჟარებით კეთილსინდისიერად მოთამაშე „პატარებიდან“ ერთ-ერთს თვა-

ლებში სილას შეაყრის და თავში ქვას ჩაარტყამს, რითაც მეტად ნასიამოვნები დარჩება.

ჯეკი, როჯერი და მათი მომხრეები პატარებს თითქოს მშობლებად მოეგლინებიან. პატარები ხომ მშობლებს ღმერთებად მიიჩნევენ. ძალის გამოყენებას იწყებენ. ჯერ თამაშების გზით, შემდეგ ნამდვილი სიკვდილით დასრულებულ ნადირობებს მოაწყობენ. ჯეკი, როჯერი და მათი მომხრე სხვა ბავშვები საკუთარ თავს აბსოლუტური ძალაუფლების მქონე პიროვნებებად აქცევენ, სხვებს მაღალ რასად და ღმერთებად მოეგლინებიან. მისუსტებულ ღორებს (ღორუკასაც კი) საკუთარი ხელებით საშინლად აწამებენ, რითაც სიამოვნებას იღებენ. პრიმიტიული საზოგადოებისათვის დამახასიათებელი ტირილითა და ყვირილით ექსტაზში ვარდებიან.

დასაწყისში ტყუპები რაღფთან რჩებიან. „პირველყოფილ ტომში“ არ ერთიანდებიან. შემდეგ რაღფსა და ღორუკასთან ერთად, ცეცხლის დასანთებად, ტომთან მოსალაპარაკებლად მიდიან. მათ უნდათ ღორუკას სათვალეები დაბრუნება, რომელიც ერთ ღამეს თავდასხმის შედეგად ჯეკმა და მონადირეებმა წაიღეს. მაგრამ მოლაპარაკებების დროს ჯეკი და რაღფი სასიკვდილოდ უპირისპირდებიან ერთმანეთს. ღორუკა კვდება – მას როჯერის მიერ მთიდან დაგორებული ქვა ეცემა. ტომის მონადირეებმა ტყუპები დააპატიმრეს. დაჭრილმა რაღფმა გაქცევა შეძლო. აქამდე ტყუპები, რომლებიც კეთილთან ერთად იყვნენ, წამების შემდეგ ღამის გუშაგებად გაამწყესეს. რაღფი, რომელსაც სჯეროდა, რომ ტყუპები ჯერ კიდევ კეთილებად დარჩნენ, მათთან მივიდა, შეეცადა ისინი გადმოებირებინა და თავისი სამალავის ადგილიც კი უთხრა. იმის მიუხედავად, რომ ტყუპები მას ღორის ხორციით გაუმასპინძლდნენ, გამთენიისას ადამიანებზე ნადირობა დაიწყო და ტყუპებმა რაღფის ადგილსამყოფელი როჯერს გაუმხილეს. კეთილი ტყუპების ბოროტებად გადაქცევა ადამიანის ბუნების დამახასიათებელი ნიშანია. უძლურმა თავის დაცვის მიზნით ძლიერის გვერდით ისურვა ადგილის დაკავება. ტყუპებმა, თავიანთი კეთილშობილება მხოლოდ დასაწყისში აჩვენეს. მაგრამ, დაპირისპირების შემდეგ, ღრმა ცნობიერებამ მათ გადარჩენისკენ უბიძგა. მათი საქციელი დიქტატურის დამყარების მაჩვენებელია. ხალხთა ფართო მასები დაუმარცხებელი ძალის წინაშე უკან იხევენ, ემორჩილებიან ძალისა და ხელისუფლების ბრძანებებს. ზოგჯერ, გარკვეული ფაზის შემდეგ, თვითონაც ტირანიის იარაღად იქცევიან. სა-

კუთარი თავის წარმოჩენის მიზნით უკვე დამყარებული დიქტატურის გაძლიერებას ცდილობენ. დროთა განმავლობაში თვითონაც ძალადობის მექანიზმებად იქცევიან და განსხვავებულის განადგურებას ცდილობენ.

ადამიანის გონება, ან შიშის საზოგადოება. შეიძლება ითქვას, რომ რომანში „ბუხების ღმერთი“ ავტორმა განაზოგადადარენის თეორია „იდეალური უნდა გადარჩეს“. ამ თეორიის მიხედვით, არსებულ ბუნებრივ პირობებში ადაპტირებული ინდივიდები გადარჩებიან. ისინი, ვინც ამას ვერ შეძლებენ, ბუნებრივი გადარჩევის წესით მოისპობიან. საზოგადოებრივ კონტექსტში ინდივიდი უნდა მოერგოს ამ საზოგადოების მიერ მიღებულ ღირებულებათა კოდექსს, ეთიკის ნორმებს, ნააზრევს და სხვა თვისებებს. ის, ვინც მოახერხებს ადაპტირებას, გარდაიქმნება და შეძლებს ამ საზოგადოებაში დარჩენას. ვინც ვერ შეძლებს, გაუცხოვდება, გაირიყება. იძულებული გახდება სხვა საზოგადოებაში გადაინაცვლოს ან განადგურდეს.

რომანში თავდაპირველად, „ჭორფლიანი ბავშვი“ ერთ არსებაზე მოგვითხრობს. შიშით შეპყრობილი, ერთ ღამეს მარტოღმარტო დარჩენილი, თავშესაფრის ძებნას დაიწყებს. მან, როგორც ინდივიდმა, ვერ მოახერხა საზოგადოებასთან ადაპტაცია, ვერ აუწყო ფეხი, ამიტომ მის შესახებ აღარაფერი ითქვა. გაქრობის შიში ადამიანს ხანდახან აიძულებს მეტაფიზიკური თავშესაფარი ეძებოს. ბავშვის მიერ რომანში განცდილი რეალობა არის გონების თამაში. იგი თავდაცვის მიზნით საზოგადოებას მოწყდება. ცხოვრობს მხოლოდ შინაგანი სამყაროთი. მაგრამ შიში მისივე ჯალათად გადაიქცევა. ზოგჯერ ადამიანის ოცნებები, შიში და სურვილები ამ ადამიანს წარმატებებს მოუტანს. ხოლო ზოგჯერ ალოგიკური შიში, ოცნებები და სურვილები ადამიანის მოსპობის მიზეზი ხდება.

რომანის პერსონაჟი სიმონი ერთადერთი პიროვნებაა, რომელსაც ადამიანისთვის გაუთვითცნობიერებელი შიშის მიმართ ალოგიკური თავდაცვის ნიჭი აქვს. სხვებისაგან განსხვავებით მონსტრის არსებობისა არ სჯერა. მარტოღმარტო ტყეში თავშესაფარს მოძებნის და განმარტოებული ფიქრს მიეცემა. ერთი შეხედვით, სიმონი დროის მიღმა მყოფი პერიოდის მეცნიერია და ღირსია იყოს საზოგადოების წინამძღოლი. მაგრამ, თუ შევადარებთ მოვლენათა განვითარებას, ის თითქოს დროზე ადრე დაბადებულ პიროვნებას ჰგავს. ასეთი გამორჩეული ხასიათის გამო ის ისეთია, როგორც ბნელი ფანატიზმის დროს,

როდესაც ადამიანებს რელიგიური დოგმების გარდა არავითარი ლოგიკური აზროვნების ნიშანი არ ჰქონდათ. ეს შუა საუკუნეების ევროპასა და დღევანდელ ახლო აღმოსავლეთს წააგავს. როგორც მეცნიერული ფაქტების წარმომჩენი და საღად მოაზროვნე, ის ვერ გახდა კუნძულზე შექმნილი წესრიგის ნაწილი. სიმონი დიქტატურის მიერ შექმნილი სიბრძავესას გონებისა და მეცნიერების უაზრობას წარმოაჩენს. კონტროლისა და ზეწოლის პირობებში მტკიცდება გონიერების უშედეგობა. დიქტატურა არა მოაზროვნე ინდივიდებს, არამედ უსიტყვო მორჩილთ მოითხოვს. მაგრამ სიმონი იმდენად ჭკვიანია, რომ უსიტყვოდ არავის ემორჩილებოდა. თუმცა შექმნილი ვითარების გამო იგი მსხვერპლის ბედს მაინც ვერ გაექცა.

რომანში არ ჩანს იქაური ცივილიზაციის მიერ შექმნილი რაიმე ზებუნებრივი რწმენის ნიშნები. აუხსნელი შიშით შეპყრობილი ბავშვები „ბუზების მეფეს“ შექმნიან. „ბუზების მეფე“ ბავშვების სათაყვანებელი ზებუნებრივი ძალა არაა. ეს შიშის გამო შექმნილი წარმოსახვითი „ღმერთია“. ბავშვებმა შუბზე წამოაცვეს ღორის თავი და ზღვის ნაპირზე დააყენეს. ის პირველყოფილ საზოგადოებებში არსებულ მსხვერპლს წააგავს. ბავშვები ამით აღიარებენ „ღმერთის“ უპირატესობას და მას, როგორც სიმბოლურ ობიექტს, შესთხოვენ დაცვას. მაგრამ ეს მდგომარეობა არა კოლექტივისა და რაციონალური ლოგიკის, არამედ სუბიექტური რეალობის მიერ შექმნილი წესრიგია. „თუ არ არსებობს რწმენა ზებუნებრივი ძალისა, ყველანაირი იერარქია განადგურდება. მაგალითად, თუ აღარ დარჩება რაიმე საზომი მკვლელობის უარყოფითობის დასასაბუთებლად, უნივერსალურ ზნეობრივ კანონებზე ლაპარაკიც კი ზედმეტი იქნება.თუ არ იქნება ღმერთი, მაშინ ყველანაირი წესრიგი ნათესაურ-სოციალურად ან ინდივიდუალურად აგებულ სახეს მიიღებს და ერთადერთი რეალობა სუბიექტურ რეალობად იქცევა“ (ქეროლი, 1999: 14). სარწმუნოებრივ-ზნეობრივი ან სამართლებრივი წესრიგის დამყარება ინდივიდებს ქცევის ნორმებს სთავაზობს. რამდენად მოერგებიან ან გადაუხვევენ ადამიანები ნორმებს, იმდენად მორჩილნი ან დაუმორჩილებელნი იქნებიან. ნორმების არსებობა წესრიგისა და ხელისუფლების თვალთახედვიდან ძალიან მნიშვნელოვანი კონტროლის მექანიზმებია. სხვა მხრივ, ნორმის არსებობა ვერ უზრუნველყოფს ინდივიდებს შორის განსხავებას. ინდივიდები თავიანთ ღირებულებებს ვერ განახორციელებენ. ინდივიდებს შორის გან-

სხვაეგებებზე მითითება, საზოგადოებიდან გარიყვა, კომუნიკაციის გარეშე მათ დატოვებას ნიშნავს. ამის გამო, ყველა საზოგადოებრივი/პოლიტიკური/იდეოლოგიური წესრიგის მსგავსად, ღორის თავით შექმნილ მეტაფიზიკურ სამყაროს მისადმი მორწმუნე/მორჩილი/უკრიტიკო მასა ესაჭიროება. მორჩილნი საზოგადოების ერთ ნაწილად რჩებიან, დაუმორჩილებელნი კი ისჯებიან. ამგვარად, რეჟიმის იძულება მუდმივად რჩება და დიქტატორთა სურვილების მიხედვით მათ ხელი-სუფლება გარანტირებული აქვთ.

სანამ კუნძულზე მოხვდებოდა, ჯეკი სასულიერო სასწავლებლის მოწაფე იყო და ღვთისმსახური უნდა გამხდარიყო. მან ამ სასწავლებლის მოწაფეებისაგან საზოგადოება ჩამოაყალიბა და მათი ლიდერი გახდა. ჯეკმა სანადირო რიტუალების სცენები შექმნა, რათა საზოგადოება მისი ერთგული ყოფილიყო. ამ რიტუალების წყალობით მიზნად დაისახა კუთვნილების გრძნობა გაჩენოდა. იგი საკუთარი თავის რეალიზაციისთვის ბრბოს ფსიქოლოგიით გაჟღენთილ „ტომის“ წვევრების ნაწილს „საერთო“ მიზნებისკენ წარმართავს. ნაწილი წვევრებისა, მარშის და ლოზუნგების დონეზე შეთვისებული ასეთი რიტუალების წყალობით, ჯეკის ლიდერობას განამტკიცებენ. ჯეკი ქმნის ფიქტიურ კულტურას, თავისზე დამოკიდებულ პიროვნებებს მიმართულებას აძლევს და საჭიროებისას სასურველ პირებად იძულებით აქცევს. ჯეკი და „მოწაფეები“ შიშით გამოწვეულ წარმოსახვით მონსტრს შექმნიან. მონსტრის კონცეფციის, მისგან გამომდინარე წესების და ჯერ კიდევ ნათლად განუმარტავი „სარწმუნოების“ აღქმის წყაროდ მკვდარი პარაშუტისტის ცხედარი იქცა. სიმონი ამ ცხედარს იპოვის და გადააწყვეტს აჩვენოს, რომ ეს არ არის მონსტრი. დაღამებისას, დადლილი, მუხლებზე ხოხვით ტყიდან გამოსული ველურ ცხოველებზე ნადირობის სცენის შუაგულში აღმოჩნდება. ბავშვები, რომელთაც ის მონსტრი ეგონათ, თავს დაესხმებიან და მოკლავენ. სიმონმა მონსტრის და ბავშვების მიერ ღმერთად წარმოდგენილი „ბუზების ღმერთის“ არარსებობა დაამტკიცა. მაგრამ ის, რომელმაც გადაწყვიტა, გაენადგურებინა მონსტრი და „ბუზების ღმერთი“, ბედის ირონიამ და „ღმერთის“ შემქმნელმა შიშმა თვითონვე მოსპო.

განსხვავებულის საზოგადოებრივი „ცოდვა“. ერთ საზოგადოებაში ინდივიდების ერთმანეთთან შესაბამისობაში ყოფნისთვის მრავალი წესი არსებობს. წესები/კანონები და ნორ-

მები წყობის განმსაზღვრელი და მისი კონსოლიდაციისთვის ხელის შემწეობი პირობებია. ჯ. ქეროლის მიხედვით, „საზოგადოებრივი წესრიგი, არსებითად, ჩაშენების მეთოდებსა და ქცევის წესებს, ტრადიციებს, ჩვეულებებსა და კარგ მანერებს ეფუძნება. საზოგადოებრივი ფორმები ასევე ეწინააღმდეგება ძლიერთა მხრიდან სუსტების ექსპლოატაციას“ (ქეროლი, 1999: 207). თუმცა ქცევის წესები, ტრადიციები და ნორმები შეიძლება შექმნილიც იყოს. შეიძლება ყველასთვის მისაღები წესების ნაცვლად შემოღებულ იქნას საერთო ლოგიკის და მისაღები ფორმისთვის უცხო ღირებულებები. ასეთ ვითარებაში ძლიერები სუსტებს ადვილად მოინადირებენ და უფლებებისაგან, კანონისა და სამართლისაგან აღარაფერი დარჩება.

ახლად ჩამოყალიბებულ წყობაში მოწინააღმდეგე და თავისი ფიზიკური მონაცემებით ერთ-ერთი შეუსაბამო გამირი ღორუკაა. მას ეს სახელი სიმსუქნის გამო შეარქვეს (მისი ნამდვილი სახელი უცნობია). ცუდი მხედველობის გამო სათვალეს ატარებს. ფიზიკურად საკეთებელ საქმეებში დიდი წვლილი ვერ შეაქვს. მაგრამ სხვებთან შედარებით უფრო ჭკვიანი, პრაგმატული და ლიდერის თვისებების მქონე პიროვნებაა. თუმცა სწორედ ფიზიკური ნაკლის გამო ვერ გადაიქცა დამყარებული წესრიგის ნაწილად და სასტიკი პრიმიტივიზმის მსხვერპლი გახდა. ღორუკა სოციალური სტატუსის მიხედვით შეიძლება „უცხო“ ჩაითვალოს. როგორც სიმსუქნის, ისე დაბალი სოციალური ფენისთვის დამახასიათებელ კილოზე საუბრის გამო უმეტესობისათვის მიუღებელია. მისი გადარჩენის გზა საერთო სისტემაზე არ გადის. დადგენილი ცხოვრების წესს უნდა შეეგუოს. ამიტომ ასეთებს იძულებითი ეთიკური ნორმებით „აუცილებლად წაიყვანენ არასწორი გზით“ (ჰაბერმასი, 2005: 188). „ტომის წვევრებისთვის“ და „უცხოთათვის“ კუნძულზე შექმნილი ზეპირი კანონები ცალსახაა. მათ ღორუკა ვერ ეგუება, ჰომოგენურობას არღვევს და ამიტომ უნდა განადგურდეს.

კიდევ ერთი „უცხო“ რაღვია. იგი მორალური ღპობის მოწინააღმდეგე თვისებების სიმბოლოა. სიმონისა და ღორუკას მსგავსად, ტომისთვის მისი არსებობაც საშიშია. ისიც მათსავით უნდა განადგურდეს. ამიტომ, ჯეკის წინამძღოლობით რაღვის მოსაკლავად ე.წ. „თავზე ნადირობა“ დაიწყება.

ძალაუფლების ამბიცია და დიქტატურის კოდი. ადამიანის ზოგიერთი ხასიათი, მაგალითად: „ძალაუფლების სურვილი“,

„უცნობის შიში“, „უცხოის შიში“, „აღშფოთება“, „ძალაუფლებისკენ გადახრა“ და „ექვიანობა“, რომანის „ბუზების ღმერთი“ – ძირითადი მოტივებია. თხზულებაში აღწერილი ამბები გულის ბნელ სიღრმეებში დაბუდებულ პრიმიტიულობას ააშკარავენ და ნათელს ჰფენენ. ეს ის ნათელია, რომელიც ნელ-ნელა, დომინანტური ცივილიზაციის სწავლებისაგან, კანონებისაგან, განათლებისაგან, ზნეობრივი და სოციალური სანქციების დიქტატისაგან სადღაც შორს ნახულობს ნავსაყუდელს. ის ცივილიზაციის მიერ დაძალებულ ყველანაირ ხასიათს სწყდება და ადამიანის მიერ გაუკონტროლებელი ყოფით შექმნილ სამყაროს აღწერს.

ძლიერები (ან პოლიტიკურად მეტნი) მხოლოდ ზეწოლით არ იქვემდებარებენ საზოგადოებას. ადამიანების მისამხრობად პატივისცემის, მოწონების, სიმპათიის აღმძვრელ იდეებს, ნორმებს, ცხოვრების წესებს ნერგავენ და ინფორმაციასაც ავრცელებენ. ხელისუფლების განმტკიცებით თავიანთი მიზნებისათვის მასებს იარაღად იყენებენ. ასეთი მდგომარეობის შედეგად, ზოგიერთი ექსპანსიონისტური საზოგადოებები/ქვეყნები, თავიანთ რასობრივ უპირატესობას, წარმოშობას და საზოგადოებრივ სტატუსს (კულტურა, ექსპანსიონისტური პოლიტიკა, ეკონომიკური სარგებელიც კი) ამაგრებენ. სწორედ თავიანთი პოზიციებიდან გონივრულად მოქმედი დიქტატორებივით თავისზე უფრო სუსტების დამორჩილებას ჯეკიც ახერხებს.

რომანში ბავშვების ერთი ნაწილი მუდმივად თევზით და ხილით იკვებება. ჯეკი ამას ხედავს, მან კარგად იცის ადამიანის ბუნება. მათზე რომ იმოქმედოს, იგი ღორს მოინადირებს და ბავშვებს ხორცს შესთავაზებს. ამგვარად აჩვენებს მათ თავის დამსახურებას. ხელგაშლილი ჯეკის მიერ მონადირებული ღორის ხორცის მოხარშვა და ბავშვებისათვის დარიცება მათში აღტაცებას გამოიწვევს. ყველა მოისურვებს გულუხვ ჯეკთან ყოფნას. ნადირობის ცერემონია და შემდგომი სცენები რომანში ბავშვებზე ზეგავლენის მოხდენის სტრატეგიის ნაწილია.

თავდაპირველად გაურკვეველია, თუ ვისი გავლენის ქვეშ უფრო მოექცევა მიზნობრივ ჯგუფად შერჩეულ ბავშვების მასა, ჯეკისა თუ რაღვთის. ბავშვების მიმხრობის ელემენტებს შორის ყურადსაღებია ამ ორი ხასიათის რიტორიკა და რაიმეში დარწმუნების ნიჭი. „უეჭველია, ენა ქმედების კოორდინაციის ყველაზე მნიშვნელოვანი საშუალებაა. მისი საშუა-

ლებით გათავისებულ ნორმებზე მსჯელობები და საქციელი, ემოციურად გამოითქმება“ (ჰაბერმასი, 2005: 198). ადამიანები საკუთარი სიცოცხლის გადასარჩენად უფრო კონკრეტულისა და ხელმისაწვდომისაკენ მიისწრაფვიან. ამ პოზიციიდან ჯეკის ენა ლაპარაკის იარაღად იქცევა და რაღვთან შედარებით უფრო შთამბეჭდავი და დამარწმუნებელი ხდება. ჯეკის ავტორიტეტის საფუძველს წარმოადგენს ნადირობის რიტუალები. ის რაღვთან შედარებით უფრო კარგად და დამაჯერებლად საუბრობს, განსაკუთრებით, თამაშის მოყვარულ ბავშვებთან. ნადირობის შემდეგ, რიტუალად გადაქცეული ეს თამაშები ჯეკს უფრო მიმზიდველს ხდის. ჯეკი, სხვა ბავშვებისათვის საინტერესო და გასართობ საქციელს სჩადის. გასაიდუმლოებისა და ხიბლის გამოსაწვევად სახეს იღებავს და მისტიკურ ფორმას იძენს. მოკლე დროში ჯეკის უპირატესობის მანვენებელი საქციელი – სახის შეღებვა – ძალიან გავრცელდება. სახეგაფერადებელი ბავშვების ერთმანეთისაგან გარჩევა შეუძლებელია. სიმბოლურად ბავშვების განურჩეველი მდგომარეობა ახლად შექმნილი სისტემის გაერთოგვაროვნებაზე მეტყველებს. ეს მდგომარეობა თანდათან ტომის ტირანიის დროს, პიროვნებადაკარგული ბავშვების დაუკითხავად დამორჩილებულ ინდივიდებად გადაქცევაზე მეტყველებს.

ჯეკი უფრო წინ მიდის: თავისი „იმპერიის“ გაძლიერების მიზნით ტოტალიტარული რეჟიმებისათვის დამახასიათებელ რიტორიკას იწვევს. ყოველი საუბრის დასაწყისში ან დასასრულს „თანაშემწე“ (ან მსახური) მას აუდიტორიას წარუდგენს. იგი ამით ტომის ბელადის პოზიციას გამოხატავს. „ადამიანის ზნეობრივი თვალსაზრისიდან გამომდინარე, ტომობრიობა თავისი ნათესავების მიმართ პასუხისმგებლობას, სხვა ადამიანების არალიარებას და ამგვარი საქციელის ლეგიტიმურობას ნიშნავს. ... XX საუკუნის ბოლოს ხელახლა წარმოშობილი ეთნიკური პოლიტიკის გამო ტომობრიობის გაჩენის ახალი საშიშროება ჩნდება. ვაღდებულელებს, რომლებიც უნივერსალური უფლებების დაცვისათვის არსებობს, საშიშროება ემუქრება, რადგან რჩება სისხლით ნათესაური კავშირებისა და შეუხლუდავი მბრძანებლობით დათრგუნული ინდივიდის სინდისზე“ (ქეროლი, 1999: 217). ჯეკის ტომშიც, მისი წევრების და არაწევრების განმასხვავებელი სიმბოლური ნიშანი სახის შეღებვაა. ამის გამო ტომობრივი კუთვნილების

გამოსახატავად ახალი წევრები ვალდებულნი არიან, სახე შეიღებონ.

ეს საქციელი წარმოშობს შიშსაც და პატივისცემასაც. ასევე, სძენს ემოციურ სახეს „უმაღლესს“, დამორჩილოს „უმაღლესს“. ჯეკმა, რომელმაც წარმატებით შექმნა საერთო სიმბოლოები, ტომობრივი ლოგიკა, სათავისო წესრიგი, წესები და ამ წესების მიხედვით ადამიანთა დასჯის მექანიზმი, ადამიანების კონტროლი შეძლო. ავტორი მას წარმატებულ ლიდერად (ან დიქტატორად) წარმოგვიჩენს.

დასასრული. კიერკეგორის პესიმისტური იდენტიფიცირების მსგავსად, XX საუკუნის საზოგადოებაში „არსებობს ადამიანისა და არსებობის პრობლემა. გაქცევა ინდივიდუალურობისაგან, თავშესაფრის ძებნა მასებსა და საზოგადოებაში. არსებობის აბსურდამდე დაყვანით, ადამიანი კარგავს თავის მეობას... ამ დროში არავის უნდა თვითონ იკისროს პასუხისმგებლობა, როგორც ინდივიდმა“ (ტაშდელენი, 2004: 36). რადგან ადამიანი გაურკვეველ დროში ცხოვრობს, გაურკვეველობაში მიღებული გადაწყვეტილება, რომელიც „სიმართლედ“ მიიჩნევა, ყოველ წუთს „შეცდომად“ შეიძლება იქცეს. ასეთი მდგომარეობა დიდი ტვირთია ადამიანებისათვის. გადაწყვეტილების მიღება და შემდეგ შესრულება ზოგჯერ გადაწყვეტილების მიმღებისთვისაც კი მძიმეა.

ინდივიდი, რომელსაც არ სურს ატაროს პასუხისმგებლობა, ცდილობს თავისი ტვირთი სხვას გადაულოცოს. ამგვარად, იგი უარყოფით შედეგებზე პასუხისმგებელი არ ხდება. ის შეძლებს გაექცეს მისადმი გათვალისწინებულ ღრმა პასუხისმგებლობას. როდესაც დადანაშაულებას გაექცევა, არჩევს თავისი ბედი შინაგანი სიმშვიდით სხვას გადაულოცოს. „თანამედროვე საზოგადოებაში ადამიანი საკუთარ თავს რომ გაექცეს, სხვას ეძებს. თავისი ცნობიერების უმოქმედოდ დატოვების მიზნით სხვას ეფარება... მიზანი საქმიდან გადახვევა და პრობლემიდან თავის დაღწევა... შეკითხვებისგან და საკუთარი თავისგან გაქცევა“ (ტაშდელენი, 2004: 175). თანამედროვე ადამიანი უკვე აღარ სვამს შეკითხვებს, არც პასუხს ეძებს. შესაფერისის ძებნის მიზნით აღარ ენდობა თავის გონებას. საერთო აზრს არ ქმნის. კითხვებში არ ერკვევა და გადაწყვეტის გზებს არ ეძებს. ამის მაგივრად, მუდმივად ზოზინებს. სჯერა, რომ პრობლემებს სხვები გადაუჭრიან. სხვების დაუსაბუთებელ და ვითომ კეთილსინდისიერების ბა-

დეში ეხვევა. ამგვარი საცოდობა, საკუთარ თავში ურწმუნობა და ფატალური მიდგომა საშუალებას იძლევა, რომ საზოგადოებამ საკუთარ თავზე პასუხისმგებლობის ამდები, ჭკვიანი და მამაცი პიროვნება წარმოშვას. თუ გადაწყვეტილების მიმღებნი, ჭკვიანნი, კეთილგანწყობილნი, იდეალურის გამზიარებელნი არსებობენ და ამასთანავე, საზოგადოების ინტერესებს თავისაზე მაღლა აყენებენ, მაშინ შეიქმნება განვითარებული, ბედნიერი და აყვავებული საზოგადოება.

გოლდინგმა რომანში „ბუზების ღმერთი“ უკონტროლო სისტემის მიერ შექმნილი XX საუკუნის დიქტატორების მსგავსი (მაგ.: ჰიტლერი, მუსოლინი, სტალინი), ჯეკის ისტორია მოიყვანა მაგალითად. აჩვენა, რომ უცხო ბავშვების უკონტროლო თანადგომის შედეგად, სინდისისა და რაციონალურობისაგან დაშორებულ პრიმიტიულ საზოგადოებაში დიქტატურის გაჩენა არ არის შემთხვევითი. თუ თანამედროვე ინდივიდი, რომელიც უნდა იყოს საზოგადოების სუბიექტი, შეეფარება ფატალისტურ მიდგომას, აღმოჩნდება ობიექტის მდგომარეობაში. „ადამიანები როგორც სუბიექტი და ობიექტი, ერთმანეთს უპირისპირდებიან. მათ განყოფას ერთი მცირე განმასხვავებელი დეტალი ახლავს, რომელსაც ჩუმი შერიგების ძალა გააჩნია“ (ლევი-სტროსი, 2000: 264). „ბუზების ღმერთით“ გოლდინგმა, ერთის მხრივ, „სუბიექტად“ გახდომის შემძლე და, მეორე მხრივ, „ობიექტად“ ქცეულების მდგომარეობა გვაჩვენა. იგი უფრო სუსტების პირით ახასიათებს, როგორ მყარდება დიქტატურა და რას სჩადიან დიქტატორები. კაცობრიობის ისტორიაში, ამგვარი დიქტატორების მიერ მოტანილი უბედურებები ძალიან მძიმეა. მათი კვალის წასაშლელად საზოგადოებებს დიდი ენერჯისა და დროის დახარჯვა დასჭირვებიათ.

თუ რომანში ჯეკის ეტაპობრივად პრიმიტივად გადაქცევასა და მის მიერ დიქტატურის ჩამოყალიბებას შევადარებთ ფაქტობრივ შემთხვევებს, შედეგი უფრო ნაკლებად დამანგრეველი გამოჩნდება. მაგრამ, თუ გავიხსენებთ, რომ ჯეკი მხოლოდ 12 წლისაა, მივხვდებით, ფსიქოლოგიურად და ზნეობრივად მისი დამანგრეველი ეფექტი რაოდენ მასშტაბურია. რომანის ბოლოსკენ ჯეკი ცდილობს, შეიპყროს რაღფი და გაანადგუროს. მაგრამ კუნძულზე საომარი გემით მოზრდილები გადმოსხდებიან. ახალი ადამიანების მოსვლა მისი ხელისუფლების დასასრული ხდება. ამიტომ მკითხველი რჩება იმ ძალადობის

წარმოსახვის მოლოდინში, რომელსაც მხოლოდ თავისი ფანტაზიის წყალობით შექმნებს.

ავტორის მიერ ასახული დროის ნგრევას, ოცნებების გაქრობას, საშინელებებსა და ირაციონალიზმს თუ გავიანჯრებთ, „ბუხების ღმერთში“ აღწერილი ფანტაზიის რეალობა და შესაძლებლობა უფრო მეტად გამოჩნდება. აქვე არის ნაჩვენები ადამიანის, როგორც საზოგადოების ნაწილის, სისასტიკისაგან, მასში ჩაბუდებული ბარბაროსობისაგან და პრომიტივიზმისაგან გათავისუფლების გზა. რომანის დასაწყისში რეკომენდებულია იდეალიზმთან ახლო, აქტიური, გამოხატვის თავისუფლების და საკუთარი აზრის მქონე, რაციონალური და საზოგადოების ყველა ფენისათვის მისაღები წესრიგის დამყარება. ამისათვის აუცილებელია არსებობდეს კარგად გამართული ლიდერის აპარატი, სამართლებრივი სტრუქტურა და ჭკვიანური თანამშრომლობა. როდესაც შეიქმნება პოზიტიური ადამიანი/სოციალური მახასიათებლები, განათლება, ხელოვნება, ლიტერატურა და სამართლიანი საკანონმდებლო სისტემა, ყველანაირი უარყოფითისგან გათავისუფლება და უფრო ცივილური საზოგადოების შექმნა შესაძლებელი.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ რომანი უნდა აღვიქვათ არა როგორც კატასტროფის ამსახველი თხზულება, არამედ როგორც გამაფრთხილებელი დოკუმენტი, ობიექტური გონების ხედვისაგან გაფილტრული.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ლევოსტროსი, 2000 - Levi-Strauss, C., Yaban Düşünce. (Çev. Tahsin Yücel), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.

პლატონი, 1992 - Platon, Devlet Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.

ტაშდელენი, 2004 - Taşdelen, V., Kierkegaard'ta Benlik ve Varoluş, Hece Yayınevi, Ankara, 2004.

ქეროლი, 1999 - Carroll, J., Benlik ve Ruh: Modern Batı'nın Anlam Arayışı, (Çev. İhsan Durdu). Etkileşim Yayınları, İstanbul, 1999.

ჰაბერმასი, 2005 - Habermas, J. "Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak, (Çev. İlnur Aka), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

ჰუსერლი, 2002 - Husserl, E., Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to a Phenomenological Philosophy, Netherlands, Kluwer Academic Publishers, 2002.